

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Opiskelijakirjaston verkkojulkaisu 2009

Den etnologiska forskningsprocessen – en djupdykning i mentala och materiella sfärer

Anna-Maria Åström

Polkuja etnologian menetelmiin
Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala(toim.)
Helsinki: Ethnos ry 2005
s. 25-42

Tämä aineisto on julkaistu verkossa oikeudenhaltijoiden luvalla. Aineistoa ei saa kopioida, levittää tai saattaa muuten yleisön saataviin ilman oikeudenhaltijoiden lupaa. Aineiston verkko-osoitteeseen saa viitata vapaasti. Aineistoa saa opiskelua, opettamista ja tutkimusta varten tulostaa omaan käyttöön muutamia kappaleita.

www.helsinki.fi/opiskelijakirjasto
opiskelijakirjasto-info@helsinki.fi

Pirjo Korkiakangas
Pia Olsson
Helena Ruotsala (toim.)

POLKUJA ETNOLOGIAN MENETELMIIN

ETHNOS RY • HELSINKI

ETHNOS-TOIMITE 11

Toimittajat: Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson, Helena Ruotsala

Teoksen julkaisemista ovat tukeneet Seurasaarisäätiön Emil ja Lempi Hietasen rahasto sekä Opetusministeriö. Kirjoittajat ovat luovuttaneet artikkelinsa palkkiotta julkaisun käyttöön.

Taitto: Tieteellisten seurain valtuuskunta

Kannen suunnittelu: Ville Korkiakangas

ISBN: 951-96345-4-1

ISSN: 0957-511X

Gummerus Oy, Saarijärvi 2005

DEN ETNOLOGISKA FORSKNINGSPROCESSEN – EN DJUPDYKNING I MENTALA OCH MATERIELLA SFÄRER

Anna-Maria Åström
.....

Att fördjupa vardagsmedvetandet

All forskning utgör en process. Den etnologiska forskningsprocessen skiljer sig från en del andra humanistiska fack genom sin betoning på fältarbete och insamling av eget kvalitativt material. Även i de historiska arkiven bedriver etnologen fältarbete, hävdar Orvar Löfgren (Gerholm 1993, 255). Här söker etnologen källor som ger svar på de frågor man ställer eller här ger en källa upphov till nya frågor. Den etnologiska blicken utgör ett annat särtecken som etnologerna själva vill lyfta fram. Den etnologiska blicken börjar då den vardagliga världen ifrågasätts och fokus faller på detaljer i vardagen som kräver en djupare penetrering. Denna etnologiska blick utgår också från att det som kan ses och observeras utgör normbestämda handlingar, som egentligen är godtyckliga. Normerna för handlandet kunde vara annorlunda, men oss intresserar varför vi handlar så eller varför någon särgrupp handlar på ett visst sätt. Det är de former av mental ordning som finns inpräglade i människans medvetanden, till stor del i form av självklarheter som är fokus för vårt intresse. Oss intresserar också kontexten för normerna och den mentala ordningen, dvs. den sociala och materiella "verklighet" som omger det fenomen vi vill undersöka.

Också etnologins syn på förhållandet mellan teori och empiri har sina egna betoningar. Etnologin studerar kulturmönster och livsformer utgående från den sociala praktik och tolkningar av den som man finner på det erfarenhetsmässiga planet. Via egen och gemensam kulturvetenskaplig teoribildning erbjuds ledtrådar, fokuseringar, hypoteser hur svaren på våra frågor skall hittas. Teorierna hjälper oss att skärpa våra frågeställningar, att göra de avgränsningar som behövs och framförallt leder oss i vår tolkningsverksamhet när materialet väl är samlat.

I sin insamling utgår etnologen från det manifesta, det som syns, sägs, och görs, det som nedskrivits eller fått en uttrycksform i bild samt hur man upplever och tolkar detta. Etnologen nöjer sig inte med denna manifesta bild, utan han eller hon vill hitta möjliga förklaringar till det fenomen som man observerat (Hastrup 1996, 147–148). Här kommer fältarbetets andra karaktärsdrag fram. Oss intresserar också de

handlades perspektiv. Vilka egna förklaringar kan våra informanter och intervjuade ge oss. Etnologen är lyhörd för informanten, vad hon menar och avser, tänker och vill. Vid vår första intervju har forskningsprocessen satts igång på allvar genom att de första ledtrådarna till svar på våra frågor börjar ta form. När vi läser igenom det första svaret på en frågelista startar också vår första tolkning av fenomenet, en tolkning som an efter får klarare konturer.

Men forskningsprocessen som helhet är en mycket mera omfattande process än ett frågande och sökande efter svar. För att överhuvudtaget kunna fråga krävs en hel del förarbete och för att fråga på ett kreativt sätt krävs en mental prövning av frågorna innan de överhuvudtaget kan ställas. Den etnologiska forskningen rör sig sålunda om olika sätt att fördjupa vardagsvetandet – och att till att börja med pröva olika alternativ – och också att möjligen ge annorlunda svar än de som först inställer sig. För att denna process, som ofta satts igång genom en första vetenskaplig nyfikenhet, skall nå sitt mål, måste för det första *målet vara klart formulerat* och för det andra *processens olika faser kända*. Det är detta denna artikel skall handla, om hur man formulerar sina forskningsmål och forskningsproblem och hur man löser dem, dvs. vilka stadier man måste gå igenom.

Gestaltandet av tematiken

Vid valet av ett forskningstema eller ett forskningsobjekt kan ett stort antal faktorer spela in. Det har sagts att etnologen ofta valt att forska i det som varit angeläget i bemärkelsen nära för forskaren själv. Å andra sidan kan forskaren ofta välja att studera något som känts främmande, oförklarligt, eller tom. exotiskt för honom eller henne själv. Forskningstemat kan utgöra en del av något som tidigare varit objekt för forskning och därvid borga för en kontinuitet inom forskningen.

Typiska etnologiska fält har då varit olika sfärer inom vardagslivet, såsom klädsel, måltider, mat och dryck, hygien, boende, vardagligt beteende, familj och annan social reproduktion, men också nyare teman som fritidsgestaltning, identitetskonstruktioner, nationella och etniska identifikationer, kropp, ungdom, skönhet–fulhet, vardagen som drama, virtuella världar och "gränsutmaningar".

Det etnologiska kunskapsområdet är således mycket öppet men fenomen som *idéer, ting, representationer, människor och processer* sammanbinder de flesta teman.

Det kan konstateras att dessa är fenomen som också står i fokus för andra discipliner. Men de ges en egen mening inom etnologin, som dels beror på vår forskningshistoria, dels beror på vårt sätt att prioritera det material vi fått "från fältet" och vårt sätt att handskas med kvalitativa källor också av annan art som t.ex. brev, dagböck-

er och notationer av olika slag. Här är det inte bara den "etnologiska blicken" som bidrar till förståelsen utan också det "etnologiska handlaget". Det sistnämnda syftar på de olika slag av insamlingstekniker och analystekniker, som är oundgängliga inom forskningsprocessen och som också berörs skilt i denna bok.

Förberedelserna för insamling och gestaltningen av problematiken sker samtidigt och hand i hand och de kan egentligen sägas utgöra varandras praktiska och teoretiska förutsättningar. I detta initialskede gäller det att komma underfund med vad som är möjligt att forska (teoretiskt) och hur det skall gå till (praktiskt). En sida av gestaltandet är således att utröna också insamlandet av det empiriska materialet och dess begränsningar. Gestaltningen kan också gå från ett redan befintligt material till de fråge- och problemställningar som detta kan ge svar på. Olika slag av fokuseringar kan också härledas ur den teoretiska infallsvinkeln, t.ex. så att en viss teori som gäller förslagsvis moderniteten också begränsar frågeställningarna till en tidsrymd och sådana fenomen som teorin kan anses belysa.

En annan viktig del av gestaltningen av forskningstemat och dess problematik utgör olika slag av avgränsningar. Då gäller det inte bara avgränsningar t.ex. i rumsligt/geografiskt eller historiskt hänseende utan också i förhållande till källunderlaget, dvs. vad det aktuella materialet överhuvudtaget kan ge svar på, och i förhållande till fokuseringen och följaktligen vilka delproblem som lämnas utanför behandlingen.

I valet och gestaltandet av forskningstemat är en precisering i förhållande till tidigare forskning ofta också viktig. Då gäller det inte bara att sätta forskningstemat i relation till den etnologiska forskningstraditionen, utan även till annan kulturforskning. I detta skede, då temat gestaltas, bör man också försöka se vilket det explicit etnologiska bidraget skulle vara. Etnologin intresserar sig för människans kulturella tillhörighet, hennes identitetsmodeller och handlingsstrategier (Lönnqvist 2003, 1), i en kontext som både är social och materiell. Individen lever i ett spänningsfält mellan ideal, normer och egna val och i sin handling för hon vidare normer och eftersträvar eller gör motstånd mot ideal. Enligt Åke Daun har man i etnologin under de senaste åren ofta ägnat sig åt expressiva kulturyttringar, existentiella trosfrågor och olika former av identitetskonstruktioner (Daun 1999, 20). Den vardagliga huvudfrågan utgör ett nätverk av kompromisser mellan alla de ytterligheter som förekommer och distinktionsmönster som alla ändå är delaktiga av.

Birgitta Svensson anför å sin sida att teman som vunnit tolkningsföreträde är kulturarv, kropp, kön, identitet och miljö med globaliseringen inför ögonen (Svensson 2000, 88). Oberoende om man väljer sitt forskningstema inom något aktuellt fält eller utanför dess domäner hjälper oss en positionering av vårt eget tema i förhållande till annan forskning på så sätt att vi då bättre kan ge en egen vinkel åt vår forsk-

ning. Också vårt eget bidrag framstår då tydligare.

Gemensamt för det etnologiska perspektivet är eller borde också vara att tematiken alltid fördjupas av en kulturhistorisk medvetenhet. Nya fenomen och förhållningssätt kan avvika från tidigare, men äldre förhållningssätt kan fungera och kan ha fungerat som motpoler och speglar under processernas olika skeden intill den tid vi lever i. En kulturhistorisk positionsbestämning är ofta av nöden för att fenomenet rätt skall kunna förstås. Då träder forskningstemat fram i förhållandet till vilka "kulturella lösningar" som tidigare existerat och vilka grupper som prioriterat dessa. En medvetenhet om kulturhistorisk "släktskap" när det gäller vårt forskningstema är ofta början till en gestaltning av dess dimensioner.

Att gestalta sitt forskningstema innebär således att ge olika slags ramar åt det, men det innebär inte ännu att några frågor ställs eller att man ser temat i skenet av en problemställning. Gestaltningen är en kartering av ämnet. Denna kartering måste man göra för att begripa sig på temats art – och ofta är det bra att denna kartering på ett kortfattat och belysande sätt öppnar problematiken också för läsaren, dvs. att gestaltungsproceduren klarläggs som en del av forskningstexten. Forskaren visar i sin text hur han eller hon uppfattat temat och redovisar på vilka grunder det skett. Detta utgör också grunden för de teoretiska synpunkter som nedan kommer att beskrivas och för de praktiska procedurer som redovisas i kapitlet om att välja delavsnitt. Gestaltningen av problematiken kan i vissa fall leda till att en preliminär disposition för behandlingen av hela tematiken kan struktureras upp. Åtminstone någon form av disponering och strukturering av tematiken hör till redan i detta skede. Ofta innebär struktureringen att man nu ordnar sina frågor i lämpliga helheter som följer på varandra och som står i någon relation till hur man gestaltat forskningstemat.

Problemställning och problemformulering

Enligt det paradigmskifte som ägde rum också inom etnologin på 1970- och 1980-talen är en beskrivning av ett fenomen inte nog för att gälla som en vetenskaplig prestation vare sig det gäller en uppsats, artikel eller en avhandling. Paradigmskiftet inom humaniora i allmänhet innebar en mera problemorienterad forskning än tidigare. Paradigmskiftet innebar också att man uppmärksammade teorier i en högre grad än tidigare och att teorierna skulle hjälpa en i fokuseringen av forskningsuppgiften. Målet med forskningen har härefter varit att via noga övervägda problemställningar fördjupa kunskapen om det man avser att vetenskapligt behandla. Nu gäller det att inom ramen för sitt tema hitta den synvinkel och de frågeställningar som hjälper oss att på ett djupare sätt belysa det fenomen vi forskar i.

Med begreppen problemställning och problemformulering avses då att man med några välgrundade och noggrant formulerade meningar sätter fingret på vad det är i fenomenet som skall "lösas" och hur det bäst kan ske. Det gäller alltså att hitta problemet eller att få korn på vad det är som bör förklaras. Jag har här avsiktligt använt mig av talesätt som "sätta fingret på" och "få korn på" för att leda tankarna till den koncentration och fokusering som här behövs, samtidigt som härmed antyds att lösningen då redan är nära.

Problemställningen kan formuleras som en hypotes, som en tänkt lösning av problemet, men den kan också formuleras som en öppen fråga. Via problemformuleringen uttrycks problemet i ord. Med problemställning menas egentligen vad man avser att göra i och med sin forskning, dvs. hur man tänker undersöka och belysa det problem man har för handen och vilka frågor man utsätter det för.

I detta skede är det bra att nyttja sig av det temapar som Kerstin Hastrup tagit fram, det manifesta och det latent (Hastrup 1996, 147–149). Problemformuleringen kan sägas starta från det manifesta, det som vi ser och det som vi med vårt källmaterial kan reda ut, men som snart övergår till det latent, dvs. möjliga underliggande förklaringar till fenomenet vi skall reda ut. I problemställningen kan vi framkasta att vi avser att studera det manifesta som ett möjligt utslag för det latent. Då har vi i problemställningen dels givit vår syn på fenomenet (det manifesta) men också hur vi med vår forskning avser att fördjupa kunskapen om dess betydelse och mening (som ligger på det latent planet). Här avses då både den mening som våra informanter kan tänkas ge fenomenet och den s.k. kulturella meningen, dvs. den kulturella logik varmed fenomenet "opererar". Samtidigt gäller det vid gestaltningen att tydligt synliggöra sina egna antaganden och infallsvinklar, så att de inte sammanblandas med informanternas.

En mycket viktig del i etnologens och antropologens forskning är också medvetandegörandet av forskarens egen position. Det gäller både ens position rent forskningsmässigt, dvs. vilka forskningsinriktningar man företräder och rent kulturellt, i vilket förhållande man själv står till det fenomen eller den kultur man undersöker. Att för sig själv och för läsaren klarlägga detta innebär också att hela forskningen står på stabilare bas. En sådan reflexivitet borgar nämligen för att analysen blir mera genomskinlig i betydelsen genomlyst. Känner man forskarens bakgrund har man också möjlighet att bedöma den tolkning forskaren ger.

En viktig del i de initiala procedurerna är naturligtvis också att ordna sitt insamlade material (se nedan, kapitlet om att välja delavsnitt) och att redogöra både för materialet och det sätt varpå det tillkommit. Detta är ytterligare en del i gestaltningen av problematiken, för i och med materialpresentationen ges också en första koppling mellan teori och empiri.

Teoretiska implikationer

Före det omtalade paradigmskiftet hade den etnologiska forskningen i Finland sällan uttalat teoretiska ambitioner. Oftast följde man det paradigm som var rådande, antingen det var fråga om låt vara diffusionistiska, funktionalistiska eller kulturekologiska perspektiv. (Sääskilahti 1997, 65–69, 71; Daun & Löfgren 1971.) Ofta utkristalliserades de teoretiska frågeställningarna till ett särskilt kapitel, varefter den empiriska analysen kunde presenteras tämligen oberoende av teorin.

Efter paradigmskiftet är förhållandet ett annat. Olika forskningsteman och forskningsproblem kräver olika slag av teoretiska utgångspunkter. Här gäller det för forskaren dels att ha en inblick i de övergripande teoretiska strömningar och riktningar som råder, dels att kunna se vilken teoretiska infallsvinkel skulle gagna just hans eller hennes forskning. Etnologin har ansetts sträva efter att finna olika slag av mönster i det mänskliga beteendet, inte nödvändigtvis generaliseringar, men ändå någon form av kulturella regelbundenheter, som visserligen är utsatta för ständig förändring. Etnologen strävar efter att hitta mönstren och uttrycka dem vilket nödvändigtvis sker genom kombinationer av teori och empiri som förtydligar och ibland förklarar. Det empiriska materialet utövar å andra sidan genom sin motspänstighet alltid en viss garanti mot forskarens ensidighet. Också teoriernas avsikt är att via deras betoning av *möjliga samband* öppna vägar även för andra tolkningar.

Valet av teori beror på problemställningen; vill man vinkla sitt problem så att genderaspekten är avgörande väljer man någon genderteori, är man intresserad av hur människor hanterar sina minnen, väljer man teorier om det enskilda och kollektiva minnet, eller intresserar man sig för människors "umgänge med tingen" blir olika slag av teorier kring föremål aktuella. Syftet med användningen av teorierna är att dels knyta an ens egen tematik till större teoretiska tankebyggen om möjliga samband mellan olika komponenter i forskningstematiken, dels att nå ett mera abstrakt plan gentemot vilket ens egna empiriska rön kan speglas.

Teorierna utgör s.a.s. tankemässiga konstruktioner om kulturens eller samfundets beskaffenhet eller konstruktioner om något delfenomen i kulturen och samfundet. De ger hänvisningar till möjliga och tänkbara sammanhang. Teorierna kan nämligen indelas i s.k. "grand theories" som har en mycket vidsträckt räckvidd och uttalar sig om t.ex. hur kulturen förmedlas eller vilka betoningarna är mellan individ och samfund, och teorier "på mellannivå", dvs. teorier som inte uttalar sig om hela kulturens fält, utan som behandlar vissa delfenomen inom den kulturella och samhällsliga sfären, t.ex. om ungdomens position eller platsens betydelse. Grand theories kan t.ex. vara strukturalism, semiotik och senmodern dekonstruktion, medan teorier på mellannivå t.ex. är teorier om turism, om människan i relation till hennes föda eller

människan i förhållande till hennes kulturmiljö.

Teorierna kan sällan och skall inte heller verifieras i ens egen empiri, utan de skall snarare användas som heuristiska (kunskapsgenererande) hjälpmedel för att hjälpa en i belysningen och för att få till stånd det ovan omtalade "djupet" i analysen.

Djupet åstadkommer man genom upphöjelse via abstraktion; vardagsverkligheten blir s.a.s kvar på sitt plan, men via abstrakta begrepp härledda ur teorin eller andra analysredskap höjer sig tänkandet och texten till ett annat plan, där det teoretiska resonemanget öppnar det mångbottnade i vardagsverkligheten: kulturens processuella karaktär och beroende av ständiga omtolkningar kommer fram. Även det faktum att kulturen just yppas genom tolkningar av den (alla våra källor utgör tolkningar), bör behandlas med en abstraherande precision. Å andra sidan är etnologin särartad i det att man vägrat ge avkall på en syn som innebär att tolkningar alltid sker mot bakgrund av den materiella verkligheten, man må sedan kalla denna "plats", miljö, ekologi, ekonomi eller vardag. Även denna aspekt uppmärksammas i många teorier, varvid etnologen kan fortsätta sin forskning som en svag variant av konstruktivism (se nedan, kapitlet om Etnologin och konstruktivismen).

Teorin uppfattad på det här sättet betyder att den är en bas för tänkandet, en tankebasis för den faktabetonade undersökningen av det fenomen som man vill belysa. Det är tolkningar som skall tolkas med hjälp av teorierna. Själva undersökningen kan delas upp i *teoretiska utgångspunkter* och *analys*. I den moderna etnologin åtskiljs dessa två inte nödvändigtvis. Snarare är det så att analysen styrs av de teoretiska resonemangen så att analysen genomförs med hjälp av olika teoretiska begrepp man valt såsom angelägna och klagörande.

Man kan också uttrycka detta förhållande så här: Teorierna förutsätter ett erfarenhetsinnehåll (någon form av verklighetsrelationer), men yttrar sig inte om dem konkret. I den praktiska analysen där vi belyser vårt empiriska och ofta tämligen konkreta material (det må vara fråga om våra informanternas utsagor eller frågelistsvar) sker tolkningen inom ramen för en teori, eller inom ramen för en teoretiskt sett tänkbar förklaring, men med tydlig referens till det som sker i den konkreta verkligheten. Förhållandet mellan teori och empiri blir därmed dialektisk, man växlar ständigt perspektiv.

Vetenskapsfilosofiskt sett har det ansetts att man inom etnologin inte skiljer teorin och praktiken från varandra, utan att praktiska (erfarenheterna förmedlade i materialet) och även personliga upplevelser utmärker forskningsintresset (Hallberg 2001, 102–103). Erfarenheterna från praktiken, som alltså belyses i analysen, bestämmer ofta etnologins inriktning men teorin kommer till hjälp som vägledande i tolkningen. Det här betyder att teorin ger stadga åt analysen. Samtidigt har man inom etnologin varit rädd för att teorierna skall styra i överkant och därför har ofta det empi-

riska materialet presenterats utförligt som en motvikt mot en för ensidig teoretisk vinkling. (Hallberg 2001, 103.)

Ett ännu bättre förfaringssätt vore likväl att våga ta ställning för en teoretisk vinkling, men att välja analysredskap som kunde ge empirin också möjligheter att om inte kullkasta, så åtminstone fördjupa de teoretiska implikationerna. Det här är därför platsen att ta upp karaktären hos olika slag av vetenskapliga begrepp och analysmetoder.

Analytiska strategier: teoretiska begrepp och analytiska metoder

Om vi utgår ifrån att forskaren har två utgångspunkter för sitt vetenskapliga tänkande, teorin och empirin (det insamlade materialet - och naturligtvis sin egen reflexivitet), bör dessa på något sätt kunna kombineras på ett fruktbart sätt. Vi kan säga att vi närmar oss det empiriska materialet till en mycket nära nivå, vi sätter oss in i alla dess nyanser. Men samtidigt skall vi kunna fjärma oss från det och upptäcka mönster i alla de oändliga variationerna. För att kunna upptäcka mönstren behöver vi hjälpmedel och dessa brukar vi kalla vetenskapliga begrepp. Teorin kan ge sökandet en viss struktur, men begreppen utgör själva de redskap som man opererar med.

Vi kan då tala om *teoretiska begrepp* och *analytiska begrepp* beroende på om begreppen är härledda ur någon teori eller s.a.s. föranledda av och konstruerade utgående från empirin. Begreppens karaktär är inte varandra helt uteslutande. Men om vi utgår i från att teorin skall hjälpa oss att strukturera forskningen, kan vi ur teorierna söka och nyttja sådan begrepp som fångar och definierar de undersökta fenomenens karaktär och hur dessa tolkas. Det faktum att teoretiska begrepp inringar och definierar fenomen – som t.ex. begreppet *habitus* för hur vi är disponerade att bete oss och välja inom ramen för en kultur som utgör en klassmässigt och hierarkiskt uppbyggd helhet, eller *identitet* som ett uttryck för vårt individuella och sociala/kulturella jag och *postmodernitet* för ett ambivalent samhällstillstånd som avlöst den moderna eran – gör dem hanterbara som abstraktioner. De teoretiska begreppen har ofta också en tendens att peka i en viss riktning, de är heuristiska i sig och säger något om fenomenets art, t.ex. begreppet övergångsrit, säger att det är fråga om riter vid övergångar och gränser som individer och grupper passerar.

De teoretiska begreppen har sålunda en förklaringspotential inbyggd. Med dem strävar man till klargöranden om det komplicerade i våra forskningsobjekt. Ofta brukar man dessutom indela dessa begrepp i idealtypiska begrepp, vilka är renodlande, vad något "närmar sig att vara" och fungerar som tänkta varianter, och ope-

rationella begrepp, för vilka teoretikerna eller forskaren själv har givit deras definitioner. För särskilda teoretiska begrepp finns definitioner samlade i kultur- och socialvetenskapliga handböcker och uppslagsverk (t.ex. *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology* 2002, *Jargon* etc.) av vilka en hel del nyare verk förtecknas nedan i en lista efter litteraturförteckningen. Encyklopedierna kan hjälpa en att hitta rätt begrepp och ger även en inblick i fenomenens dimensioner.

De analytiska begreppen är å sin sida oftast mera öppna, beskrivande och "närmare" det empiriska materialet, trots att de också är abstrakta. De analytiska begreppen är nära det empiriska planet på så sätt att de ofta utgår från materialet. Med dem skall man sträva att åskådliggöra sitt material och s.a.s hur fenomenet som man undersöker fungerar. De analytiska begreppen används uttryckligen som analysredskap. Som exempel ur studier om riter kunde ges begrepp som symbolproduktion, ritmönster, rollprövning och rollövertagande samt platsövertagande (Schreiber 2003). Begreppen är öppna i den bemärkelse att ett empiriskt material kan sällas och benas ut med hjälp av dem. De ligger också nära empirin och med deras hjälp kan man försöka fånga innebörder i materialet, som tom. pekar i olika riktningar. Men behandlingen kan bli mera logisk genom att det finns sammanhängande begrepp som fångar upp fenomenet och dess dimensioner oberoende vilken innebörden blir i olika särfall.

Användningen av begrepp kräver alltid initialt en begreppsutredning, dvs. en förklaring vad man avser med begreppen. Som analytiska begrepp kan användas även vissa vardagliga ord, som man med hjälp av ordböcker definierar noga. Exempel på sådana ord kunde vara resurs, tillhörighet, avståndstagande, upphöjelse, kontakter och karta. Alla dessa ord betyder något i vardagsspråket men fenomenen som de avser kan yttra sig på olika sätt och därför kunde man tänka sig att använda sådana ord som analysbegrepp. De är sådana ord som man kan komma att tänka på när man samlar in och transkriberar sitt material.

Innan man sedan slår fast begreppen kan det vara värt att försöka hitta någon abstraktare motsvarighet till de begrepp man funnit: kulturellt kapital, community, tabu, aura och sublimitet, socialt nätverk och figuration vore sådana för de nämnda orden ovan. Proceduren är inte nödvändig, men användningen av mera abstrakta ord i analysen, kan hjälpa en att klarare bena ut nyanserna, för att man inte är så låst vid ordens konventionella betydelser, och samtidigt kan de utgöra kopplingar till teorier. Också för läsaren är det lättare att förflytta sig till ett mera abstrakt plan om orden i sig signalerar en övergång från vardagsplanet och vardagsspråket.

Man kan fråga sig i vilket skede av forskningsprocessen som begreppen bör slås fast. De teoretiska begreppen börjar oftast att klarna redan i gestaltningsfasen och

när materialinsamlingen pågår. Väljer man att använda sig av en teori mera systematiskt och genomgående, har man oftast också valt de begrepp man avser att "processa" sitt material med. Det gäller om man t.ex. bekänner sig till ett semiotiskt synsätt eller åberopar en diskursanalys av fast karaktär.

Den etnologiska forskningen är oftast mera pragmatisk och tom. eklektisk: man väljer teorier och begrepp utgående från sina behov och så att de passar ens problemställning. Därefter kombinerar man dem på ett sätt som är logiskt och fruktbart. Därför kan det också vara så att man slår fast sina begrepp an efter när problematiken börjar klarna.

För den analys man tänker företa, utgående från sitt material och med de teoretiska insikterna i bakgrunden, är det dock viktigt att begreppen slås fast innan det egentliga analyskedet börjar. De analytiska begreppen bör nämligen väljas så att man med hjälp av dem når större klarhet och att man med deras hjälp kan hitta dimensioner och variationer i det empiriska materialet, som inte framgår ur de vardagliga sätten att se på fenomenen.

Det kan också vara skäl att rita upp skisser och kartogram över forskningsproblematiken och också placera in "var" i problemkomplexet begreppen kommer att spela den avgörande rollen för förståelsen av det empiriska materialet. Innan begreppen slås fast är det således skäl att låta de olika komponenterna i problematiken röra sig rätt fritt och samtidigt pröva olika begrepp i förhållande till det insamlingsmaterial man har till förfogande. Att hitta rätt begrepp har mycket att göra med de preliminära lösningar på hela forskningsproblemet man redan kommit till.

Analysmetod – tolkning av texter och social praxis

Den vetenskapliga analysmetoden inom etnologin brukar ofta vara någon form av text- och symboltolkning eller bild- och betydelseanalys. Också i fall man avser att undersöka kulturellt handlande, s.k. social praxis, har detta ofta omvandlats till en text om hur handlingen går eller gått till (t.ex. deltagande observation eller dagbokstext eller brevavsnitt). Om vi stöder oss på informanternas tolkningar av något fenomen är vi intresserade av vilka betydelser de ser i eller ger detta fenomen eller den bild de har av det. Vi undersöker kulturen genom att se hur individerna handskas med kulturen.

Metoden kallas ibland för kulturanalys, men att kalla den så är här för vagt; all kulturforskning är kulturanalys. En viss form av etnologisk forskning kallas i Sverige för kulturanalys; den strävar att kombinera ett fenomenologiskt synsätt på kulturen med teorier om kulturell makt, reflexivitet och social praxis. Ett bättre tillvägagångssätt vo-

re att också inom etnologin gå till de ursprungliga teorierna och inte använda sig av en färdig blandning. Däremot är de strategiska tankegrepp och positioneringar som rekommenderas av Billy Ehn och Orvar Löfgren i läroboken *Kulturanalys* mycket användbara (Ehn & Löfgren 2002, 153–164). Tillsammans med användningen av teoretiska och analytiska begrepp gör olika tankelekar det möjligt för oss att tänja på analysen i olika riktningar för att hela tiden nå en djupare klarhet.

Vid presentationen av analysen finns olika vägar att välja. En del väljer s.a.s att först göra en preliminär analys "för sig själv" och sedan presentera den som en genomtänkt text. Andra väljer att göra analysen så att läsaren ser vilka steg som hela tiden tas, nästan som att s.a.s. dra in läsaren i analysförfarandet.

Texttolkningen innebär oftast att man stöder sig på en närläsning av materialet, varvid man med begreppsapparatens hjälp kan kommentera texten-innehållet. Tolkningen innebär att man försöker komma åt de kategoriseringar och betydelser som informanterna lägger eller lagt i sina uttalanden. Texterna utgör meningsbärande uttalanden, som har både medvetna och omedvetna komponenter. Texterna är oftast försök till sammanfattningar och komprimeringar om kulturen, som människorna ständigt utför, men som etnologerna i och med sina metoder förmår frilägga till meningsbärande texter (Åström 2003).

Informanternas tolkningar är delar i menings- och identitetsskapande processer och därför aldrig trots de ständiga ansatserna helt avslutade. Lika litet blir den vetenskapliga texttolkningen helt avslutad utan den förblir alltid öppen också för nytolkningar.

Kulturens processuella karaktär kommer därför också till synes i våra texter och de kan på sätt och vis också betraktas som meningsbärande "flöden". För etnologen gäller det då att han eller hon har samlat in ett tidsmässigt bestämbar material ur detta flöde och genom sin problemställning förmått sina informanter att fokusera på vissa problem som intresserat forskaren. Det tidsmässiga innebär att analysen alltid bör starta från eller ske under medvetande om att tidpunkten för materialinsamlingen spelar en roll. Materialet kan belysa tidpunkten för insamlingen och vara nutidsinriktat, men genom nyttjande av informanternas minneskunskap och kulturella kompetens kan ämnesfältet omspanna eller loda i flera tidsperioder.

Oberoende av tidsdimension yttrar informanterna olika meningar om olika företeelser såväl i frågelist svar som i intervjuer. Vid analysen strävar forskaren att frilägga den mening informanterna ger och att sätta denna mening i samband med större kulturella skeenden och strukturer än den enskilde individen ensam förmår uppbära.

Att välja delavsnitt – en strategi för klarhet

Den information som fås utgår från det som frågats och då har forskaren redan i ett initialskede gestaltat, och indelat problematiken, i olika delavdelningar. Problematiken har i gestaltningsskedet dels rört sig mot en fokusering av problemställningen, dels utkristalliserat sig i olika delteman som varit utgångspunkten för olika frågeblock (se också kapitlet om gestaltandet av problematiken och problemformulerandet). Vid analyskedet kan man hålla sig till dessa block och s.a.s. låta frågelistan logik styra artikelns eller avhandlingens struktur. Men man kan också låta andra sidor i problemställningen ta över och röra om materialet så att en helt ny disposition utkristalliserar sin inför eller i analyskedet.

Det viktiga är att materialet synas mycket noggrant och det kan man göra genom att spjälka upp det i mindre underavdelningar och undersöka varje del för sig. Å andra sidan bör man då heller aldrig förlora helheten utan sträva att hitta och presentera delarnas plats i helheten (Spradley 1979, 214–215).

Vilken väg man än väljer – att fullborda analysen skilt för sig eller s.a.s i skrivandets stund – är det alltså skäl att indela analysförfarandet i olika lätthanterbara avsnitt eller block där olika delfenomen avhandlas, eftersom alla dimensioner av ett forskningstema inte kan behandlas på en gång.

Till analysmetoden hör därför också att välja ut vilka ens avhandlingskapitel är, oberoende av om det är fråga om en artikel eller en större avhandling. Också här kan de olika begreppen hjälpa en på traven. Begreppen fungerar nämligen också som hjälpmedel för kategoriseringen av materialet. Här infinner sig då många olika möjligheter för indelningen i block.

Å ena sidan kan man indela temat i olika block på basen av fenomenets art och sedan t.ex. analysera materialet i de olika blocken genom användande av samma knippe begrepp, men kanske i olika konstellationer för varje block (t.ex. rollprovning, rollövertagande, platsövertagande och symbolproduktion när det gäller en rit). Å andra sidan kan man välja att låta begreppen styra indelningen och analysera materialet enligt de olika begreppen i tur och ordning (först t.ex. symbolerna i en rit, sedan roller, rollprovning och rollövertagande och sedan platsproblematiken, allt i tur och ordning).

Varianter av vardera förfaringsättet och korsningar dem emellan borgar oftast för den intressantaste vinklingen genom att man då kan utgå från forskningstemat, teorin och de olika begreppen så att en möjligast fruktbar kombination i presentationen går att strukturera upp.

Oberoende hur man gör är det viktigt att strukturera materialet på något sätt, så att olika infallsvinklar eller delteman kan behandlas på ungefär lika stort utrymme. Också struktureringen bildar då en strategi i analysen. Analysen kan gärna också företas så att det man vunnit i insikt i behandlingen av ett delproblem, skall nyttjas i den fortsatta analysen. Då får analysen en röd tråd som fasthåller och fördjupar frågeställningen an efter.

Erfarenhet – reflektion – text och akademisk praxis

Allt skrivande är en reflekterande verksamhet. Reflektionen i det vetenskapliga skrivandet är mycket mångfasetterad. Vi måste reflektera över våra frågeställningar, vårt material, hur insamlingen lyckats. Men vi måste också reflektera över den erfarenhet vi har över fenomenet som vi forskar i och hur denna erfarenhet vidgas när vi får ta del av andras erfarenheter.

Det vetenskapliga skrivandet är dock alltid också en objektiverande process. Vi kommer aldrig helt över den klyftan att vi skriver om "de andra" och det är därför viktigt att också reflektera över sin egen position i förhållande till det och dem man undersöker. Varje forskare har en egen kulturell och social tillhörighet och ett subjektivt medvetande, som alltid ger avtryck också i forskningen.

Ett nutida angreppssätt eller lösning på detta dilemma är att tydliggöra det dialogiska i forskningen, att texten är ett resultat av ett samspel mellan informanterna och forskaren, som också påverkas av sin egen bakgrund och sina erfarenheter. Men framförallt styrs forskaren av det abstraherande mål, som finns inbyggt i det vetenskapliga tänkandet. Å andra sidan innebär det faktum att vi har att göra med medvetet reflekterande subjekt oss också alerta. Våra informanternas närvaro och unikheter gör också motstånd mot forskarnas alltför snabba och schematiska tolkningar.

Oberoende om det är fråga om nära eller fjärran erfarenheter som etnologen i sin forskning kommer att reflektera över, är det vetenskapliga skrivandet till en del en fråga om att "översätta" dessa erfarenheter till texter. Med erfarenheter inbegriper jag här både mentala hållningar och materiella villkor och relationerna mellan dem och inte bara "händelser" i våra informanternas liv.

Den vetenskapliga texten söker både att spåra och producera tolkningar; erfarenheterna analyseras, komprimeras, och belyses ur olika perspektiv. Synliggörandet av de egna antagandena och den egna infallsvinkeln bör vara klar och tydlig för då är det lättare för läsaren att bedöma det han eller hon tar del av.

I textualiseringen, då forskningen når textstadiet, är språk- och berättarstrukturen lika viktig som informations- och faktainnehållet. Typiskt för etnologin är att lå-

ta informanterna komma väl till tals, men även detta bör göras smidigt, så att analysen därvid djupnar.

Det har flera gånger framhållits att det är en tolkning av sitt material som etnologen presterar. Detta innefattar att man också förtydligar kontexten och belyser företeelsens eller fenomenets yttre betingelser. Men det primära i analysen är att utröna betydelsen eller meningen med bruket eller fenomenet. Det gäller alltså att försöka spåra den mening som fenomenet har för den grupp man undersöker. Syftet är att producera ny kunskap om fenomenet ifråga. Frågor som man försöker besvara är vad är konstitutivt för fenomenet, dvs. vad är det som bygger upp det. Man måste också avgöra i hur hög grad skall det man undersöker belysas av kontexten; dvs. hur skall en utsaga relateras dels till fenomenet ifråga rent allmänt och hur skall den relateras till informantens bakgrund. Här gäller det att alltid avgöra vad som är primärt och vad som är sekundärt.

Utöver kontexten är också tidigare vetenskapliga tolkningar och tolkningar om liknande fenomen något man bör beakta i analysen och som också fördjupar förståelsen om man förmår ingå i en diskussion kring dem.

Det är också i detta skrivarskede som problemställningen och målsättningen ständigt bör hållas levande, för det är via dem som de enskilda avgörandena i hur texten skall utformas kan göras på säkrare grund. Den förstående eller hermeneutiska metoden, som i sig innebär en texttolkning, utgår från att man via reflektionen och med hjälp av sin begreppsapparat kan komma en sannolik och riktig tolkning på spåren. Man strävar till att via tålmodiga, djupa, öppna och inträngande förklaringar som dels är baserade på de nämnda *erfarenheterna*, och dels på olika vetenskapliga *förebilder*, nå allt större klarhet.

Det kan därför framhållas att andra närstående kulturvetenskapliga undersökningar är mycket viktiga för forskaren. Via dem inte bara belyses den problematik man är intresserad av, utan man lär sig att ta emot och fördjupa eller att ta avstånd från uppfattningar som inte överensstämmer med det man själv funnit eller kommit att omfatta.

Exemplariska kulturvetenskapliga undersökningar kan också fungera som modeller för ens tänkande och som texter att pejla sitt eget tänkande mot.

Kulturkonstruktivismen och etnologernas "verklighetssyn"

Vad forskningsprocessen gäller har ovan rätt ingående presenterats olika faser som man måste beakta. Målsättningen bör i sin tur fastslås via problemställningen och förhoppningsvis lyckas man uppnå den uppställda målsättningen i sin forskning. Reflektionen över det pågående och småningom uppnådda resultatet är nästan det viktigaste momentet i forskningen. När man frågar sig om man lyckas och lyckades uppnå och belysa det man avsåg, kan man fortgående märka brister i behandlingen som ännu kräver ytterligare bearbetning och fördjupning.

Så blir problemställningen den kontrollbas som man kan nyttja under hela forskningsprocessen. I vissa fall måste tom. hela problemställningen ruckas om det verkar som om materialet inte ger svar på det man frågar. Men också då har problemställningen fungerat som en sista kontroll.

Vi kan dock ännu fundera över vad den etnologiska forskningen överhuvud har som målsättning. Vi är intresserade av att röna ut olika slag av kunskaper, värden och kollektivt medvetande samt handlingsmönster som människorna gestaltar i sitt vardagsliv. Vi försöker komma åt de tankemönster som medlemmarna i ett samhälle bekänner eller bekänt sig till i sin vardagstillvaro. Vi undersöker inte kulturen i sig utan kulturell variation eller kulturella delfenomen. Det är kulturens regler, värden och symboler vi försöker spåra, idenitifiera, frilägga och tolka i vår forskning.

Det har också sagts att etnologin är reflexiv, lyhörd och metodpluralistisk. Etnologin är också vardagsnära såtillvida att empirin söks på vardagsplanet där datainsamlingen skall ske noga övertänkt och med sans och måtta (Hallberg 2001, 102–103). Etnologin har också varit kontinuerlig i sin ämneshistoria trots det ovanomtalade paradigmskiftet. Om vi kan fastslå att våra övergripande begrepp idag är kultur, vardagsliv, etnicitet och identitet kan vi också konstatera att dessa begrepp också täcker den äldre folklivsforskningen, låt vara att man hellre under tidigare forskningsepoker talade om folkkultur (Sääskilahti 1997). Vi har en egen forskningstradition som vi kan bygga vidare på och som innebär att vi kan upprätthålla en ämnesidentitet.

Det är av vikt att vi känner till var vi står i den s.k. konstruktivetsdebatten (Svensson 2000, 90; Gerholm 2000, 21; Hallberg 2001, 216–220). Ovan har hävdats att det framförallt är tolkningar om olika kulturella fenomen som etnologen kan bidra med. Det har också poängterats att våra sagesmäns uttalanden är tolkningar, de utgör inte erfarenheter i sig. Det verkar alltså som om vi inte kan komma "verkligheten" in på livet.

Ett sätt att definiera konstruktivismen är enligt filosofen Margaritha Hallberg att hävda att vi ser verkligheten i form av de konstruktioner som finns om den. Dessa konstruktioner har dock också effekter, tilldelar egenskaper och sätter gränser (Hallberg 2001, 216). En stark variant av konstruktivism innebär enligt henne att perspektiven förlorar mycket i "verklighetskontakt" oberoende om det handlar om fysiska eller mentala fenomen eller t.ex. om kroppsliga förhållanden eller olika slag av upplevelser (se även Gerholm 2000, 21). Enligt en sådan syn blir texten eller talet om fenomenen detsamma som världen (Hallberg 2001, 217). Någon annan värld finns inte, eller kan i varje fall inte nås.

Etnologerna brukar dock i allmänhet på grund av sitt nära förhållande till empirin i dess kontext dvs. också genom deltagande observation hävda ett något annorlunda förhållande mellan text, tolkning och "verklighet". Ingen etnolog hävdar mera att kategorisering och identitetsbildning i ett samfund utgör något slags uttryck för fixerade och naturligt givna enheter, de är nog konstruerade på något sätt. Dyliga kategoriseringar rör t.ex. kvinnligt och manligt, frågor som rör åldersklasser eller hur man inom samfundet tolkar förhållandet mellan t.ex. naturen och kulturen. Etnologerna hävdar att kategoriseringarna är konstruktioner, de är skapade av människor i en viss kultur.

Men enligt en svagare variant av konstruktivismen är alla kategoriseringar och klassificeringar inte helt godtyckliga och inte heller saknar de kopplingar till praktiker, intressen och makt i samfundet. Kontexten ger oss empiriska begränsningar. Det utgör inte detsamma som att säga att verkligheten finns där som en egen kategori utan det innebär att de konstruktioner, kategoriseringar och klassificeringar människan gör och upprätthåller har skapats och skapas i en lång process som utgör ett växelspel mellan kunskaper och miljö, värderingar och samfundsförhållanden, regler och lokala/nationella/globala begränsningar (Svensson 2000, 90).

När Margaritha Hallberg hävdar att etnologin följer en svag variant av konstruktivismen gör hon samtidigt bedömningen att det är både klokt och följdriktigt eftersom fältarbete som metod faktiskt innebär ett försök att komma "verkligheten" på spåren. Etnologens sökan efter det nära, strävan till inkännande och ett deltagande perspektiv, pekar på att det också är någonting utöver språket som man spanar efter, fastän detta främst kan tolkas via språket.

Fortsättningsvis intresserar sig etnologen sig för hur människan inrättar sin kultur i det samspel som sker mellan institutioner, platser, föremål, individer och familjer. I viss mån måste dessa företeelser också betraktas som sociala fakta. Birgitta Svensson hävdar att man kan kombinera kulturkonstruktivism med ett visst mått av "realism". Den mentala kategoriseringen som innefattas i konstruktivismen går

parallellt med handlingar och identitetsbyggen (Svensson 2000, 90–93). Trots att den nutida etnologin ofta hänger sig åt textanalyser och intervju- och samtalstolkningar är det också praktikerna och processen bakom talet vi vill komma åt.

Om man som teoretisk vinkling ofta nuförtiden väljer diskursanalys är det för etnologen lika viktiga att se på praxis-planet; vilken är de diskursiva praktikerna och hur relateras diskurserna till det som sker på lokalnivå? Ofta har också populärkulturen och dess genrer, tolkade som texter blivit objekt för etnologernas intresse, men lika mycket vikt har också ägnats de materiella uttrycken, klädsel, smycken, kroppsperforering och deras kroppsliga och symboliska betydelser (Svensson 1998).

I och med den nya betoningen på kroppen och kroppslighet och etnologins starka betoning på dokumentation av miljön, hemmet, men också av den fysiska miljön, kulturlandskapet, den materiella miljön, föremålskulturen och konkreta boningar, samt näringslivet i dess olika varianter kommer dock etnologins "materialism" fram på nytt. Fastän också den etnologiska vetenskapens mål utgör att skapa konstruktioner på basen av den språkligt-kulturella världen som är vårt "fält", har etnologerna inte i sin empiri övergivit detta konkreta materiella plan.

Datainsamlingen, fältarbetet och dess metoder utgör den bas som vi står på, den punkt där forskningen – efter alla förberedelser – börjar, men fältet utgör också den plats där resultaten kan omprövas med nya teoretiska insikter i bagaget. Den utomstående filosofen Margaretha Hallberg som tagit som sin uppgift att undersöka etnologins särdrag ser detta fältarbetsintresse som ämnets starka sida. Etnologins strävan att undersöka "verkligheten" och relatera sin kunskap till "verkliga" förhållanden gör att etnologen inte kan anamma en stark variant av konstruktivism: varför fältarbete, vara med, komma nära, om allt finns i språket (Hallberg 2001, 215–224)? Men etnologens uppgift blir att ge sina upptäckter en språklig och klart strukturerad form, vilket inte kan ske utan att passera ingående och mödosamma stadier i forskningsprocessen.

KÄLLOR

Otryckta källor

Schreiber, Heidi 2003. "Fester är mitt sociala liv". *En studie av ungdomars mognadsprocess i skenet av deras fester*. Pro gradu -avhandling. Åbo Akademi.

Litteratur

- Daun, Åke 1999. *Det allmänmänskliga och det kulturbundna*. Stockholm: Prisma.
- Daun, Åke & Löfgren, Orvar (red.) 1971. *Ekologi och kultur*. – *Nord Nytt* 2.
- Gerholm, Lena (red.) 1993. *Etnologiska visioner. Femton forskare reflekterar kring sitt ämne*. Stockholm: Carlsson.
- Gerholm, Lena 2000. Kropp och sexualitet i etnologi och folkloristik. – Bjarne Rogan & Bente Gullveig Alver (red.) *Norden och Europa. Fagtradisjoner i nordisk etnologi och folkloristikk*. Occasional papers, University of Oslo, Department of cultural studies 2, 21–32. Oslo: Novus.
- Ehn, Billy & Löfgren, Orvar 2001. *Kulturanalyser*. Malmö: Gleerup.
- Hallberg, Margareta 2001. *Etnologisk koreografi. Att följa ett ämne i rörelse*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa.
- Hastrup, Kirsten 1996. Det antropologiske projekt. – Anders Gustavsson (red.) *Kunskapsmål, teori, empiri. Föredrag vid en humanistisk forskarkurs i Uppsala*. Etnolore 17. Skrifter från Etnologiska avdelningen. Uppsala: Uppsala universitet.
- Lönnqvist, Bo 2003. Förtäringens kulturella mekanismer. Förord till häftet *Den materialiserade människan*. – *Laboratorium för folk och kultur* 4/2003, 1.
- Spradley, J.P 1979. *The ethnographic interview*. Fort Worth, Fla.: Holt, Rinehart and Winston.
- Svensson, Birgitta 1998. *Tatuering: ett sinnligt äventyr*. Stockholm: Nordiska museet.
- Svensson, Birgitta 2000. Kulturarvets makt och möjligheter. – Bjarne Rogan & Bente Gullveig Alver (red.) *Norden og Europa. Fagtradisjoner i nordisk etnologi och folkloristikk*. Occasional papers, University of Oslo, Department of cultural studies 2, 83–91. Oslo: Novus.
- Sääskilähti, Nina 1997. *Kansa ja tiede. Suomalainen kansatiede ja sen kohde 1800-luvulta 1980-luvulle*. Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksen tutkimuksia 31. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Åström, Anna-Maria 2003. Historia och minnen. Problem för den etnologiska forskningen. – *Sphinx. Föredrag och uppsatser. Finska Vetenskaps-Societetens årsbok 2002–2003*, 87–97. Helsinki: Societas scientiarum Fennica.

Handböcker och encyklopedier

- Hultkrantz, Åke 1960. *International dictionary of regional European ethnology and folklore*. Copenhagen: Rosenkilde and Bagger.
- Jargon: kulttuuriantropologian englanti-suomi oppisanasto 1994. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta.
- Vuorela, Toivo 1964. *Kansatieteen sanasto*. Tietolipas 13. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Encyclopedia of Culinary History* 2002. London: Fitzroy.
- Encyclopedia of Cultural Anthropology* 1996. New York: Holt.
- Worldmark encyclopedia of cultures and daily life* 1997. Detroit: Gale.
- Encyclopaedia of Death and Dying* 2001. London: Routledge.
- Encyclopedia of European Social history from 1350 to 2000* 2001. New York: Charles Scribner's sons cop.
- The Encyclopedia of fashion from 1840 to the 1980s* 1989. London: Thames and Hudson.
- Encyclopedia of folklore and literature* 1998. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Encyclopedia of food and culture* 2003. New York: Scribner/Gale.
- Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology* (1996) 2002. London: Routledge.
- Encyclopedia of Urban Cultures. Cities and Cultures around the world* 2002. Danbury: Grolier publ.